

Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Odsjek za pedagogiju
Izv. prof. dr. sc. Bojana Čulum Ilić

Sveučilišna avenija 4
HR - 51000 Rijeka
tel + 385 (0) 51265711
email bculum@ffri.hr
MB znanstvenika: 273393

Belveder 5
HR - 51215 Kastav
mob + 385 (0) 91 5425774

Udruga "Delta"
Blaža Polića 2/IV
HR 51000 Rijeka

Rijeka, 22.03.2021.

Predmet: Recenzija istraživačkog izvještaja "Ispitivanje rada vijeća učenika u uvjetima povezanim uz bolest COVID-19 u 2020. godini"

Udruga "Delta" obratila mi se sa zamolbom za izradu recenzije istraživačkog izvještaja "Ispitivanje rada vijeća učenika u uvjetima povezanim uz bolest COVID-19 u 2020. godini", što sam rado i prihvatila.

S obzirom da se posljednje desetljeće aktivno bavim radom s mladima u *znanstveno-istraživačkom* (projekti, objavljeni radovi, knjige), *nastavnom* (kolegiji iz područja rada s mladima i trendova u visokom obrazovanju na diplomskoj i poslijediplomskoj doktorskoj razini, voditeljica programa cjeloživotnog obrazovanja "Mladi u suvremenom društvu"), *strukovnom* (projekti u suradnji s jedinicama lokalne/regionalne (područne) samouprave te odgojno-obrazovnim ustanovama i organizacijama, bila sam članica Radne skupine za definiranje rada s mladima pri Ministarstvu demografije, obitelji, socijalne politike i mladih i članica Savjeta za mlade RH (kao predstavnica akademske zajednice) i *aktivističkom* kontekstu, izuzetno mi je drago biti u prilici recenzirati spomenuti istraživački izvještaj koji u aktualnoj pandemijskoj situaciji, kakvu suvremena povijest ne pamti, progovara o vrlo važnom aspektu odgojno-obrazovnih politika u jednom širem kontekstu, odnosno pravima i obvezama učenika u užem smislu.

Kontekst izvještaja istraživanja

Izvještaj koji je predmetom ove recenzije nastao je u okviru projekta „*I mene se pita – glas vijeća učenika u vrijeme COVID-19*“, kojim se željelo ojačati zagovaračku uloga civilnog društva i vijeća učenika kao predstavničkog tijela učenika u praćenju i upravljanju odgojno-obrazovnim politikama u doba bolesti COVID-19, kao i naglasiti važnost vijeća učenika u pitanjima vezanima uz prava i obaveze učenika/ca. U tom smislu, provedeno istraživanje bilo je usmjereno ispitivanju i analizi uključivanja učenika u procese odlučivanja o pitanjima vezanima uz prava i obaveze učenika u školama, i to na razini cijele Hrvatske, a u dva vremenska perioda - drugom polugodištu školske godine 2019./2020. te prvom polugodištu školske godine 2020./2021. Projekt je proveden u partnerskom ozračju udruge “Delta”, Mreže mladih Hrvatske, Centra za građanske inicijative Poreč, Info zone Split, te Dječjeg kreativnog centra “Dokkica” iz Osijeka, a podržan je s € 4.997,18 financijske podrške Islanda, Lihtenštajna i Norveške u okviru Europskog gospodarskog prostora i Norveških grantova. Podaci prikupljeni istraživanjem, osim za zagovaranje, iskoristili su se i za formiranje *Preporuka za uključivanje Vijeća učenika u donošenje odluka koje se tiču učenika u kriznim situacijama*. Na taj se način posebna pažnja usmjerila i na važnost provedbe relevantnih odredbi Zakona o odgoju i obrazovanju vezanih uz učeničku participaciju u školama, s naglaskom na još veću važnost takvih praksi u vrijeme bolesti COVID-19.

Organizacija istraživačkog procesa

Istraživački je proces podijeljen u šest osnovnih faza: (I) izrada dizajna istraživanja i pripadajućih instrumenata, (II) prikupljanje podataka koje je procesno realizirano u tri komplementarna smjera - prikupljanje inozemnih primjera praksi, prikupljanje podataka od strane predstavnika odgojno-obrazovnih ustanova u Hrvatskoj, te prikupljanje podataka od strane predstavnika vijeća učenika odgojno-obrazovnih ustanova u Hrvatskoj, (III) obrada i analiza podataka, (IV) pisanje izvještaja, (V) izrada preporuka temeljenih na rezultatima istraživanja, te (VI) diseminacija rezultata i preporuka (koja tek slijedi).

Inozemni primjeri iz europskih zemalja prikupljali su se putem *Google Forms* ankete od 7. prosinca 2020. do 7. siječnja 2021. godine. Upitnik se sastojao od 5 kratkih pitanja na engleskom jeziku i činio kombinaciju pitanja zatvorenog i otvorenog tipa. Korišten je prigodni uzorak do kojega se došlo metodom snježne grude iz mreže postojećih suradnika/ca partnerskih organizacija na projektu, a ispunilo ga je ukupno 18 osoba i to kako slijedi: 9 predstavnika organizacija civilnog društva, 6 ispitanika predstavnika škola, 2 ispitanika predstavnika ostalih institucija (institucija visokog obrazovanja i istraživački centar) te 1 ispitanik na doktoratu u području koje okuplja predstavnike više srednjih škola. Prikupljeni su primjeri iz čak četrnaest europskih zemalja i to kako slijedi:

Slovenija (3 ispitanika/ca), Latvija (2 ispitanika/ca), Italija (2 ispitanika/ca), Bugarska, Francuska, Grčka, Island, Gruzija, Mađarska, Portugal, Litva, Malta, Estonija i Češka.

Prikupljanje podataka od strane predstavnika (osnovnoškolskih i srednjoškolskih) odgojno-obrazovnih ustanova u Hrvatskoj provelo se koristeći ciljano izrađen instrument (anketni upitnik) naziva "I mene se pita! - glas Vijeća učenika u vrijeme COVID-19" i to *online* pomoću LimeSurvey platforme, od 22. siječnja 2021. do 28. veljače 2021. godine. Poziv na istraživanje prosljeđen je putem postojećih mreža odgojno-obrazovnih ustanova s kojima udruge koje projekt provode surađuju, uz podršku u diseminaciji na razini cijele Republike Hrvatske od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja, kao i predstavnika lokalnih samouprava iz Istarske, Osječko-baranjske, Primorsko-goranske, Splitsko-dalmatinske županije i Grada Zagreba. Upitnik su ispunili predstavnici 303 odgojno-obrazovne ustanove, a sukladno danoj uputi, ispunjavali su ga odgojno-obrazovni djelatnici zaduženi za koordiniranje rada vijeća učenika, odnosno drugi predstavnici ustanove koji su najbolje upoznati s radom vijeća učenika i/ili s njima usko surađuju, primjerice ravnatelji ili stručni suradnici. Upitnik je bio usmjeren ispitivanju rada vijeća učenika u dva vremenska perioda: drugom polugodištu školske godine 2019./2020. te prvom polugodištu školske godine 2020./2021.

Prikupljanje podataka od strane predstavnika vijeća učenika (osnovnoškolskih i srednjoškolskih) odgojno-obrazovnih ustanova u Hrvatskoj provelo se kombiniranim istraživačkim pristupom - kvantitativnim i kvalitativnim. Anketni upitnik istog naziva "I mene se pita! - glas Vijeća učenika u vrijeme COVID-19", ali za učenike, proveo se *online* pomoću LimeSurvey platforme od 22. siječnja 2021. do 28. veljače 2021. godine. Poziv na istraživanje i ovaj je put prosljeđen putem postojećih mreža odgojno-obrazovnih ustanova s kojima udruge koje projekt provode surađuju, uz podršku u diseminaciji na razini cijele Republike Hrvatske od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja, kao i predstavnika lokalnih samouprava iz Istarske, Osječko-baranjske, Primorsko-goranske, Splitsko-dalmatinske županije i Grada Zagreba. Informacije o projektu i upitniku, kao i link za pristup upitniku poslani su odgojno-obrazovnim ustanovama koje su ga prosljedile učenicima, a moglo mu se pristupiti i putem online kanala (web stranica i društvene mreže) udruga koje provode projekt. Učenici su upitnik ispunjavali samostalno no nisu se mogli kontrolirati uvjeti s obzirom na različite modele obrazovanja povezanih s bolesti COVID-19 u različitim ustanovama, kao i situacija povezanih s prirodnim katastrofama (potres) koje su nažalost obilježile ovo razdoblje. Upitnik za učenike se također sastojao od kombinacije pitanja zatvorenog i otvorenog tipa, i odnosi se na jednako razdoblje kao i gore spomenuti, dakle, drugo polugodište školske godine 2019./2020. te prvo polugodište školske godine 2020./2021. Upitnik je ispunilo ukupno 342 učenika. Kako bi se dodatno ispitalo mišljenje učenika/ca, kao i prikupilo njihove prijedloge za poboljšanje rada vijeća učenika u uvjetima povezanim s bolesti COVID-19 i rada vijeća učenika općenito, provedeno je i kvalitativno istraživanje rada vijeća učenika usmjereno vrednovanju istog vremenskog razdoblja, i to kroz organizaciju fokusnih grupa. Ukupno je organizirano devet (9) fokusnih grupa i to kako slijedi: Osječko-baranjska županija (2 fokusne grupe, ukupno 10 sudionika), Primorsko-goranska županija (2 fokusne grupe, ukupno 10 sudionika), Istarska županija (2 fokusne grupe, ukupno 8 sudionika),

Splitsko-dalmatinska županija (2 fokusne grupe, ukupno 10 učenika) te Grad Zagreb (1 fokusna grupa, ukupno 4 učenika).

Ukupna struktura i broj ispitanika u završnici izgleda ovako:

Postupak prikupljanja podataka	Struktura ispitanika	Broj ispitanika
Online upitnik 1 (inozemstvo)	mješana	18
Online upitnik 2 (HR ustanove)	predstavnici OŠ i SŠ	303
Online upitnik 3 (HR učenici)	učenici OŠ i SŠ	342
Fokusne grupe	učenici OŠ i SŠ	42
Ukupno ispitanika/sudionika istraživanja		705

Stručni i razvojni doprinos istraživanja i preporuka

Naslanjajući se na izložene rezultate provedenog istraživanja u samom izvještaju, evidentno je da je aktualna pandemijska kriza ostavila traga i na uspješnosti djelovanja vijeća učenika u osnovnim i srednjim školama u našem nacionalnom prostoru, ali i onom širem europskom. Imajući u vidu da rezultati upućuju na to da odgojno-obrazovne ustanove u promatranom razdoblju nisu ispunile minimum zakonske odredbe, čl. 71 Zakona o odgoju i obrazovanju koja uređuje rad vijeća učenika, važno ih je promatrati u širem kontekstu utjecaja na (ne)mogućnost participacije učenika u odgojno-obrazovnim procesima, što nosi sa sobom svojevrsnu 'etiketu' onemogućavanja ostvarivanja prava učenika u odgojno-obrazovnom procesu, pa posljedično i opadanja demokratičnosti procesa (donošenja odluka) u školama. Imajući u vidu da je aktualna krizna situacija donijela brojne izazove u organizaciji i provedbi osnovnih odgojno-obrazovnih djelatnosti, ne iznenađuje da se na isti način preslikala i na ovaj aspekt djelovanja vijeća učenika. Međutim, istraživanje ukazuje na raznovrsne izazove u radu vijeća učenika koji se protežu već duži niz godina (primjerice neadekvatni prostorni i tehnički uvjeti, nedovoljna podrška koordinatorima, nejasne upute od strane Ministarstva znanosti i obrazovanja, nedostatak informacija, nedostatak komunikacije i dr.), pa se u tom smislu, relevantni akteri ne bi smjeli 'skrivati' iza isprika povezanih s pandemijom i otežanim uvjetima rada, s obzirom da ispitanici s obje strane (i predstavnici odgojno-obrazovnih ustanova i učenici) ukazuju na izazove odnosno poteškoće djelovanja koje datiraju na sceni već neko (duže) vrijeme. Pandemijska ih je samo, čini se, ogoljela i učinila vidljivijima.

Provedeno istraživanje, koliko je meni poznato, jedino je ove prirode trenutno u nacionalnom odgojno-obrazovnom prostoru, što ga čini posebno relevantnim u kontekstu ne samo tematiziranja njegova predmeta istraživanja, nego, možda još i važnije, promišljanja preporuka koje iz njega proizlaze. Preporuke za unapređenje rada vijeća učenika koje su utemeljene na empirijskoj bazi (pritom valja ponoviti da se radi o 303 predstavnika odgojno-obrazovnih ustanova, 342 učenika članova učeničkih vijeća te dodatno 42 učenika koja su bila uključena u fokusne grupe) svakako bi trebali ozbiljno uzeti u obzir svi relevantni akteri odgojno-obrazovnog procesa, zbog čega se nadam da će rezultati ovog istraživanja, zajedno sa samim preporukama, biti adekvatno diseminirani i ciljano komunicirani prema prepoznatim ključnim akterima - Ministarstvu znanosti i obrazovanja te osnivačima osnovnih i srednjih škola, a onda putem spomenutih aktera i prema ravnateljima, samim nastavnicima odnosno koordinatorima vijeća i učenicima.

Završno mišljenje

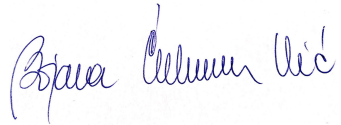
Iako ovom istraživanju to nije eksplicitno u fokusu, smatram iapk važnim staviti ga u širi kontekst jedanog od ključnih izazova suvremenih odgojno-obrazovnih ustanova koji odnosi na pitanje kako škole mogu (bolje) odgajati i obrazovati učenike za njihovu sutrašnju ulogu autonomnih građana, koji bi svakako trebali posjedovati odgovarajuća znanja i vještine, ali isto tako i pozitivne stavove te aktivno sudjelovati u razvoju demokratskog društva. Bernstein (1996) i Arnot (2005) tako primjerice naglašavaju ulogu škole u stvaranju 'prostora' i procesa koji bi učenicima omogućili učenje i vježbanje svoje uloge građanina i svojih prava - osobno pravo na obrazovanje kako bi razvili naviku cjeloživotnog obrazovanja; društveno pravo da budu uključeni i vrednovani kao pojedinci i članovi zajednice i pravo sudjelovanja u odlukama koje se tiču njihova života. Mnogi se autori slažu kako je upravo aktivno građanstvo ideal kojem valja težiti u suvremenom društvu (T.H.McLaughlin, D. Miller, C.Wilkins, R.Griffith, D. Heather, K. Faulks), ali istovremeno naglašavaju kako je pojam građanstva apstraktan, nerazumljiv i beznačajan ukoliko se o njemu ne uči. Pretpostavka aktivnog sudjelovanja građana, koje će biti usmjereno na pozitivne promjene i unapređenje uvjeta života u zajednici, svakako su posebna znanja, vještine i vrijednosti koje, jednostavno, treba poučavati, učiti, usvajati i vježbati. Koordinirano i aktivno sudjelovanje učenika u vijeću učenika trebao biti jedan od takvih ilustrativnih primjera koji imaju potencijala oživotvoriti opisanu ulogu odgojno-obrazovnih ustanova i poučavati učenike ulogama aktivnog i odgovornog građanina kroz njihovu participaciju u procesima donošenja odluka.

Imajući u vidu da se provedeno istraživanje naslanja i na širi europski kontekst, i ovdje valja istaknuti da se učenička vijeća izvrsno naslanjaju i na aspekte europske politike prema mladima, odnosno pitanje aktivnog sudjelovanja mladih u (europskom) društvu. Europska politika prema mladima jasno oslikava očekivanu ulogu škole - škola nije samo institucija u kojoj mladi provode značajan dio svog života i pohađaju programe formalnog obrazovanja, već i mjesto na kojem se oblikuju mnogi njihovi

pogledi i stavovi o životu. Škola stoga treba, prije svega, biti mjesto gdje će se demokraciji, odgovornom građanstvu i aktivnom sudjelovanju u zajednici učenici učiti kroz primjere i gdje će se njihovo sudjelovanje poticati, podržavati i smatrati djelotvornim.

S poštovanjem,

izv.prof.dr.sc. Bojana Čulum Ilić

Handwritten signature of Bojana Čulum Ilić in blue ink.